Torsdagen den 19 december 2019

P9_TA(2019)0108

Den ryska lagen om ”utländska agenter”

Europaparlamentets resolution av den 19 december 2019 om den ryska lagen om ”utländska agenter” (2019/2982(RSP))

(2021/C 255/09)

Europaparlamentet utfärdar denna resolution

— med beaktande av sina tidigare resolutioner om Ryssland och om förbindelserna mellan EU och Ryssland,

— med beaktande av uttalandena från Europeiska utrikestjänstens talesperson av den 23 november 2019 om ändringar av lagen om ”utländska agenter” i Ryssland och av den 26 november 2017 om den ryska lag som gör det möjligt att registrera utländska medier som ”utländska agenter”,

— med beaktande av uttalandet av den 11 december 2019 från EU:s delegation i Europarådet om ändringarna av lagen om ”utländska agenter” i Ryssland,

— med beaktande av den allmänna förklaringen om de grundläggande rättigheterna, särskilt artikel 19 om rätten till åsikts- och yttrandefrihet och artikel 20 om rätten till frihet i fråga om fredliga möten och sammanslutningar,

— med beaktande av FN:s förklaring om försvarare av de mänskliga rättigheterna, särskilt artikel 13 om föreningsfrihet,

— med beaktande av den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, särskilt artikel 22 om rätten till föreningsfrihet,

— med beaktande av konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna),

— med beaktande av Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, särskilt artikel 10 om rätten till yttrandefrihet och artikel 11 om rätten till frihet att delta i fredliga sammankomster samt till föreningsfrihet,

— med beaktande av Europeiska unionens riktlinjer om människorättsförsvarare,

— med beaktande av Rysslands konstitution, särskilt kapitel 2 om medborgarnas rättigheter och friheter,

— med beaktande av uttalandet av den 20 november 2019 från representanten för mediefrihet vid Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE),

— med beaktande av yttrandet av den 15 juli 2013 från Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter om Rysslands lagstiftning avseende icke-kommersiella organisationer i ljuset av Europarådets standarder, samt av det uppdaterade yttrandet av den 9 juli 2015 om lagstiftning och praxis i Ryssland avseende icke-kommersiella organisationer i ljuset av Europarådets standarder,

— med beaktande av yttrandet av den 27 juni 2014 från Europeiska kommissionen för demokrati genom lag (Venedigkommissionen) om den federala lagen om icke-kommersiella organisationer (”lagen om utländska agenter”), yttrandet av den 13 juni 2016 om den ryska federala lagen nr 129-FZ (om icke önskvärd verksamhet av utländska och internationella icke-statliga organisationer) samt Venedigkommissionens rapport av den 18 mars 2019 om finansiering av organisationer,

— med beaktande av artiklarna 144.5 och 132.4 i arbetsordningen, och av följande skäl:

A. Rätten till tanke-, yttrande- och föreningsfrihet och rätten till fredliga sammankomster står inskrivna i Rysslands konstitution.

B. Ryssland har undertecknat den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och är medlem av Europarådet. Landet har därför förbundit sig att följa internationella normer och principer som gäller för rättsstatlighet och mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

C. I juli 2012 antog det ryska parlamentet en lag om ”utländska agenter” som kräver att ryska icke-statliga organisationer registrerar sig hos landets justitieministerium som ”organisationer som fungerar som utländska agenter” om de tar emot finansiering från utlandet och deltar i verksamhet som i vaga ordalag beskrivs som ”politisk verksamhet”. I juni 2014 ändrades lagen för att justitieministeriet skulle kunna registrera icke-statliga organisationer som ”utländska agenter” på eget initiativ. I november 2017 utvidgades lagens tillämpningsområde för att införa beteckningen ”utländska agenter” för alla utländska medier som direkt eller indirekt tar emot utländsk finansiering.

D. De senaste ändringarna av lagen om ”utländska agenter”, varigenom statusen som ”utländsk agent” utsträcks till privatpersoner, däribland bloggare och oberoende journalister, godkändes av det ryska parlamentet den 21 november 2019 och antogs i lag den 2 december 2019 av president Vladimir Putin. Lagen medför särskilda krav på registrering, redovisning och benämning av publikationer och gör bristande efterlevnad till ett brott, bland annat med möjlighet att utdöma tunga administrativa böter eller fängelse i upp till två år.

E. Enligt lagen skulle ryssar och utlänningar som arbetar med eller distribuerar innehåll från nyhetsföretag som stämplas som ”utländska agenter” också klassas som ”utländska agenter”, vilket potentiellt skulle utsätta journalister, deras källor eller till och med dem som delar material på sociala medier för stigmatisering som ”utländska agenter” och potentiellt leda till självcensur och samtidigt avskräcka dem inte bara från att publicera utan även från att dela publikationer.

F. Den ryska lagen om ”utländska agenter” strider mot Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, Europarådets internationella överenskommelse som bland annat värnar yttrande- och mediefriheten. Därmed fullgör Ryssland inte sina skyldigheter som medlem av Europarådet. Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter har bedömt denna lag som oförenlig med internationella och europeiska människorättsnormer. Lagen om ”utländska agenter” strider mot Rysslands åtaganden som medlem av OSSE och som signatärstat till den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. EU förväntar sig att Ryssland som ständig medlem i FN:s säkerhetsråd till fullo efterlever sina internationella åtaganden.

G. Ett antal människorättsorganisationer och icke-statliga organisationer, såsom Amnesty International och Human Rights Watch, anser att den ändrade lagen kommer att få negativa konsekvenser för den oberoende journalistiken i Ryssland, som redan sitter trångt, och ytterligare urholka yttrandefriheten. Kvalitetsmedier som står fria från regeringsstrukturer eller regeringsvänliga strukturer och som arbetar med många ryska korrespondenter i hela landet och ofta är den enda källan till trovärdig information och ett alternativ till statliga medier i avlägsna regioner är en måltavla för lagen, som därigenom hindrar deras arbete och således även tillgången till opartisk mediebevakning.

H. Lagstiftningsmässiga inskränkningar och specifikt riktade åtal inom ramen för lagen om ”utländska agenter” i Ryssland har antagit mer repressiva former de senaste månaderna och resulterat i att mediernas och civilsamhällets tillgång till oberoende finansiering begränsats och i att deras rykte fläckats ned och deras verksamhet obstruerats. Därmed inskränks utövandet av grundläggande friheter, och utrymmet för oberoende och oliktänkande aktörer i Ryssland krymper.

I. Lagen om ”utländska agenter” är ett led i en vidare kampanj för att kväsa oliktänkande, opposition och civilsamhälle i hela Ryssland. Det krympande utrymmet för Rysslands oberoende civilsamhälle öppnar för en ökad närvaro för icke-statliga men statligt organiserade och icke-oberoende organisationer (GONGO:er). Den ryska regeringen utnyttjar GONGO:er för att främja sin egen politik och samtidigt upprätthålla skenet av ett oberoende civilsamhälle.

Torsdagen den 19 december 2019

J. Lagen har hittills främst riktat in sig på icke-statliga organisationer. Sammanlagt ca 80 icke-statliga organisationer betraktas som ”utländska agenter” inom ramen för lagen, t.ex. nära nog alla ledande människorättsorganisationer i Ryssland. 49 ryska icke-statliga organisationer har lämnat in ansökningar som väntar på avgörande vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. De hävdar att lagen om ”utländska agenter” strider mot ett antal mänskliga rättigheter, däribland yttrande- och föreningsfriheten, och protesterar mot lagens kvalitet, mot att de åtalats för att de inte registrerat sig som ”utländska agenter” och mot överdriven statlig kontroll.

K. Tiotals organisationer som arbetar med miljöfrågor har mot sin vilja förts upp på listan över ”utländska agenter” sedan 2014 trots en dom från den ryska författningsdomstolen, som uttryckligen undantar miljögrupper från lagens tillämpningsområde. Många av de drabbade grupperna har tvingats lägga ned sin verksamhet för att undvika att stämplas som ”utländska agenter” eller som oförmögna att kunna betala sina böter.

L. En oroväckande global trend har under det senaste årtiondet gjort att ett växande antal stater inför och tillämpar lagar som inkräktar på rätten till yttrandefrihet – vilket inbegriper rätten att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser – samt mötes- och föreningsfriheten. Sådana lagar hindrar även civilsamhällesorganisationer och privatpersoner i deras arbete.

M. Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har i flera av sina domar understrukit att icke-statliga organisationers roll som offentliga väktare är avgörande för ett demokratiskt samhälle och av lika stor betydelse som mediernas roll.

N. Det legitima syftet att säkerställa insyn i icke-statliga organisationer som tar emot utländsk finansiering kan inte rättfärdiga åtgärder som inskränker verksamheten för icke-statliga organisationer som arbetar med demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatliga principer.

1. Europaparlamentet uppmanar de ryska myndigheterna att omedelbart upphäva lagen om ”utländska agenter” och att bringa den befintliga lagstiftningen i samklang med Rysslands konstitution och med dess folkrättsenliga skyldigheter. Parlamentet uppmanar med kraft Ryssland att upphöra med att avsiktligt skapa ett fientligt klimat för civilsamhället och fördömer därför användningen av lagen om ”utländska agenter” som ett sätt att trakassera och förtrycka civilsamhällesorganisationer som samarbetar med internationella givare eller uttrycker politiska åsikter.

2. Europaparlamentet fördömer de nyligen antagna ändringarna av lagen om ”utländska agenter”, som avsevärt utökar lagens tillämpningsområde och kommer att göra det möjligt att stigmatisera enskilda personer som ”utländska agenter” och som därigenom kränker deras mänskliga rättigheter, i synnerhet deras yttrande- och föreningsfrihet, och deras rättigheter som medborgare, sätter hämsko på deras engagemang och deras bidrag till det ryska civilsamhället och äventyrar deras personliga säkerhet genom sådan stigmatisering.

3. Europaparlamentet fördömer de ryska myndigheternas fortsatta försök att införa restriktioner för debatten på och utanför internet och för en oberoende journalistik. Parlamentet erinrar dem om att yttrandefriheten är en grundläggande mänsklig rättighet som stärker alla andra mänskliga rättigheter och gör det möjligt för samhället att utvecklas och gå framåt. Parlamentet uppmanar Ryssland att erkänna vilket positivt bidrag ett levande och aktivt civilsamhälle lämnar till demokratin och samhället.

4. Europaparlamentet anser att denna lag och den överdrivna användningen av böter och avvecklingar riktade mot medier, människorättsorganisationer och civilsamhället avsiktligt syftar till att tvinga dem att lägga sina resurser på att betala böter och rättsligt försvar och därmed begränsar deras yttrandefrihet. Parlamentet är djupt bekymrat över att människorättsorganisationer och människorättsförsvarare görs till måltavla, vilket ytterligare förvärrar situationen för de mänskliga rättigheterna i Ryssland. Parlamentet fördömer bland annat upplösningen av den historiskt viktiga rörelsen ”För mänskliga rättigheter”.

5. Europaparlamentet uttrycker oro över risken för att en selektivt tillämplig lag gör konkreta personer till måltavla, särskilt oberoende journalister och aktivister i den politiska oppositionen, på grund av avsaknaden av tydliga kriterier, samt de rättsliga oklarheterna om anledningarna till och konsekvenserna av att lagen tillämpas på vanliga medborgare. Parlamentet uppmanar de ryska myndigheterna att inrätta en ram för icke-kommersiella (icke-statliga) organisationers verksamhet som är tydlig, samstämd och konsekvent och i samklang med europeiska och internationella normer, särskilt genom att använda tydliga definitioner, undvika stigmatiserande språkbruk såsom ”utländska agenter” eller diskriminerande rättsliga bestämmelser avseende finansieringskällor och förhindra lagföring av icke-statliga organisationer, medier och bloggare eller av enskilda personer som bedriver verksamhet för icke-statliga organisationer eller medier. Parlamentet

uttrycker oro över att oberoende civilsamhällesorganisationer trängs undan av statligt organiserade icke-statliga organisationer. Parlamentet noterar särskilt med oro situationen rörande Anastasija Sjevtjenko i Rostov-na-Donu.

6. Europaparlamentet motsätter sig kraftigt de ryska myndigheternas metoder när de använder statens makt till att undertrycka yttrandefriheten och därigenom ingjuta rädsla i samhället. Parlamentet uppmanar de ryska myndigheterna att stödja opartiskheten i medier, även dem som ägs av ryska statliga företag, och att förbättra säkerheten och arbetsmiljön för journalister i Ryssland, bland annat genom att främja deras yrkesfärdigheter genom att dra nytta av befintliga internationella program. Parlamentet framhåller behovet av att garantera effektiva förfaranden för rättslig prövning för journalister vars frihet att arbeta har hotats, så att självcensur kan undvikas.

7. Europaparlamentet lovordar och uttrycker stöd för alla personer och organisationer som fortfarande bedriver sitt legitima och fredliga människorättsarbete trots att de utsätts för repression. Parlamentet uppmanar med kraft de ryska myndigheterna att upphöra med trakasserier, hot och angrepp riktade mot mot civilsamhället, medier, människorättsorganisationer och människorättsförsvarare. Parlamentet fördömer de ryska myndigheternas underlåtenhet att skydda dessa aktörer mot angrepp, trakasserier och hot från utomstående och att göra opartiska utredningar av sådana angrepp.

8. Europaparlamentet noterar att Rysslands register över medier som är utländska agenter har tio poster, där samtliga är företag som är knutna antingen till Radio Free Europe eller till Voice of America. Parlamentet erinrar om att Rysslands regering har kritiserat andra utländska medier för att ha rapporterat om demonstrationerna i landet.

9. Europaparlamentet förväntar sig att vice ordföranden för kommissionen/unionens höga representant för utrikes frågor och säkerhetspolitik, rådet och kommissionen tar upp betänkligheterna mot lagen om ”utländska agenter” i sina kontakter och möten och i sin kommunikation med ryska företrädare, även på högsta nivå, och ber dem att rapportera tillbaka till parlamentet om sina utbyten med de ryska myndigheterna.

10. Europaparlamentet upprepar sin uppmaning till kommissionen, utrikestjänsten och medlemsstaterna att fortsätta att noga följa människorättssituationen i Ryssland och uppmanar EU-delegationen i Ryssland och medlemsstaternas ambassader att fortsätta att följa domstolsmål där civilsamhällesorganisationer och aktivister är inblandade. Parlamentet uppmanar vidare vice ordföranden/den höga representanten och utrikestjänsten att se till att fall med personer som åtalats av politiska skäl tas upp i deras kommunikation med de ryska myndigheterna och att de ryska företrädarna formellt anmodas att svara i dessa fall. Vice ordföranden/den höga representanten och utrikestjänsten ombeds att rapportera tillbaka till parlamentet om sina utbyten med de ryska myndigheterna.

11. Europaparlamentet uppmanar vice ordföranden/den höga representanten att utnyttja varje möjlighet att stödja ett civilsamhälle som främjar demokratiska värderingar, rättsstatliga principer, grundläggande friheter och mänskliga rättigheter i Ryssland och att stärka de mellanmänskliga kontakterna med medborgare i Ryssland.

12. Europaparlamentet ber EU:s medlemsstater att ta upp frågan om lagen om ”utländska agenter” i Europarådets institutioner, i första hand i ministerkommittén och i Europarådets parlamentariska församling. Parlamentet ber Venedigkommissionen att undersöka den ändrade lagen om ”utländska agenter” för att avge ett juridiskt yttrande och lämpliga rekommendationer. Parlamentet uppmanar de ryska myndigheterna att till fullo genomföra alla rekommendationer från Europarådets Venedigkommission i överensstämmelse med Rysslands internationella skyldigheter i detta avseende. Parlamentet uppmanar EU:s medlemsstater att utöva ständiga påtryckningar mot de ryska myndigheterna inom OSSE:s forum i fråga om att respektera OSSE:s normer avseende mänskliga rättigheter, demokrati, rättsstatlighet och rättsväsendets oberoende.

13. Europaparlamentet uppmuntrar EU att fortlöpande uppmana Ryssland att upphäva eller ändra alla lagar som är oförenliga med internationella normer. Parlamentet uppmanar vice ordföranden/den höga representanten att utarbeta en ny övergripande EU-Ryssland-strategi som syftar till att stärka freden och stabiliteten. Parlamentet upprepar att all dialog bör bygga på fasta principer, däribland respekt för folkrätten och för den territoriella integriteten hos Rysslands grannar. Parlamentet understryker att sanktionerna mot Ryssland kan hävas först när landet till fullo uppfyller sina skyldigheter.

14. Europaparlamentet uppdrar åt talmannen att översända denna resolution till vice ordföranden för kommissionen/unionens höga representant för utrikes frågor och säkerhetspolitik, rådet, kommissionen, medlemsstaternas regeringar och parlament, Europarådet, FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter, OSSE samt Ryska federationens president, regering och parlament.